

Pušenje kod osoba koje su pod zdravstvenim nadzorom na području Novog Zagreba: usporedba 2005. g. – 2015. g.

Božica Ban, Ana Peić, Inga Horvatić, Margareta Lukačin, Zrinka Novosel

Nastavni zavod za javno zdravstvo „Dr. Andrija Štampar“

Sažetak

Cilj: Istražiti navike pušenja među osobama koje podliježu zdravstvenom nadzoru i usporediti s podacima o pušenju iz 2005. godine.

Metode: Korištena je metoda anketiranja licem u lice osoba koje dolaze u Higijensko epidemiološki odjel zbog izdavanja sanitarne knjižice. Anketni list je sadržavao 17 pitanja i bio je identičan anketnom listu iz 2005. godine.

Rezultati: Anketirano je 1000 osoba, 722 (72%) žena i 278 (28%) muškaraca. Među anketiranim osobama 38% je bilo pušača, a među nepušačima je 24% bivših pušača. Za deset godina broj pušača se smanjio za 3%. Najveći udio pušača je kod ispitanika sa završenom srednjom školom, a najmanje pušača je s visokom stručnom spremom. Vezano uz radno mjesto najviše puše konobari i frizeri (49%), a najmanje pušača je među odgajateljima u dječjim vrtićima (23%). Broj konobara pušača se u odnosu na 2005. godinu smanjio za 12%, a frizera povećao za 8%. Broj pušača koji puše na poslu smanjio se za 12%. Najveći broj pušača počinje pušiti između 15. i 19. godine života. Deset cigareta dnevno puši 40% pušača, dok je 2005. godine 36% pušača pušilo dnevno 20 cigareta. Broj pušača koji namjerava prestati pušiti smanjio se za 18%. Kao osnovni razlog za prestanak pušenja navode zdravlje (54%) te zdravlje i financije (36%). Broj pušača u dobnoj skupini od 15 do 19 godina porastao je za 29% (45% : 74%). Zdravstvene probleme vezane uz pušenje navodi 4% ispitanika.

Zaključak: Unatoč svim mjerama koje se provode u borbi protiv pušenja i zakonskim okvirima u proteklih 10 godina nije došlo do značajnijeg pada broja pušača u Hrvatskoj.

Ključne riječi: pušenje, zdravstveni nadzor

Uvod

Pušenje duhanskih proizvoda jest uporaba duhanskih ili ostalih proizvoda („biljnih pušilica“) na način da se udiše dim nastao njihovim izgaranjem (1). Duhanski dim sadrži preko 4 000 kemijskih sastojaka od kojih je najmanje 250 štetno za zdravlje. Jedna od najštetnijih tvari u duhanskom dimu je nikotin koji izaziva ovisnost i čimbenik je rizika za nastanak koronarne bolesti. Za pedesetak sastojak dokazano je da imaju kancerogeno djelovanje, to su pretežno tvari iz katrana. Smatra se da će pola redovitih pušača vjerojatno smrtno stradati od duhana. Svake godine od duhana umire 6 milijuna ljudi. Od toga više od 5 milijuna umire zbog pušenja, a preko 600 tisuća ljudi koji nisu nikad pušili, umrijeti će od bolesti uzrokovanih udisanje dima iz okoliša (2). Godine 1964. objavljen je izvještaj američke zdravstvene službe, nazvan „Terryevom bombom“ u kojem je cigaretni dim osuđen kao glavni uzročnik niza bolesti i smrti (3). Svjetska zdravstvena organizacija 1971. godine definira pušenje kao bolest ovisnosti i odlučuje se za borbu protiv pušenja duhana. Svjetska zdravstvena skupština 1986. godine usvaja rezoluciju pod nazivom „Pušenje ili zdravlje“ pozivajući zemlje članice da razrade nacionalnu strategiju borbe protiv pušenja (4). U Hrvatskoj je na snazi Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda koji je donesen 2008. godine. Ovim se Zakonom, u cilju zaštite zdravlja građana, utvrđuju mjere za smanjenje i ograničavanje uporabe duhanskih proizvoda, štetnih sastojaka cigareta i obvezne oznake na pakiranjima duhanskih proizvoda, preventivne mjere protiv pušenja te nadzor nad provedbom ovih mjera (5).

Ispitanici i metode

Tijekom 2005. godine u Higijensko epidemiološkom odsjeku Novi Zagreb, proveli smo anketu o pušenju. Ciljana populacija ankete o pušenju bile su osobe u dobi od 14 godina i više koje podliježu zdravstvenom nadzoru i dolaze u Higijensko epidemiološki odjel zbog izdavanje sanitarne knjižice. Nakon 10 godina željeli smo provjeriti da li je došlo do promjene u broju pušača i stavova o pušenju te smo ponovno proveli anketu koja je bila identična anketi iz 2005. godine. Anketiranje je provedeno od travnja do lipnja 2015. godine uz korištenje metode anketiranjem licem u lice kod osoba koje su pristale na anketu. Anketu su provodili sanitarni inženjeri te liječnik epidemiolog prilikom pregleda pluća. Anketa je imala 17 pitanja. Pitanja su se odnosila na stupanj edukacije, radno mjesto, dob, početak pušenja, prosječan broj popušanih cigareta dnevno, pušenju na poslu, razlozima prestanka pušenja i zdravstvenom stanju ispitanika. Ispunjeno je ukupno 1000 upitnika.

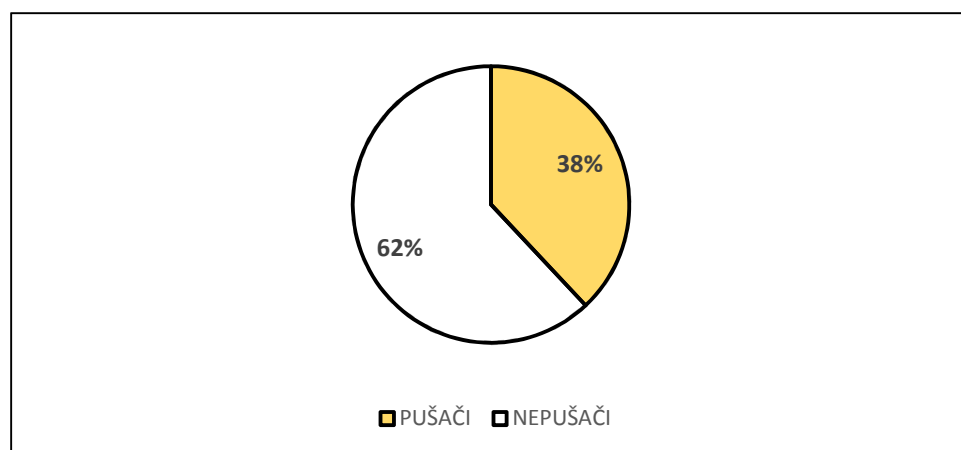
Rezultati

Tablica 1. Broj anketiranih osoba

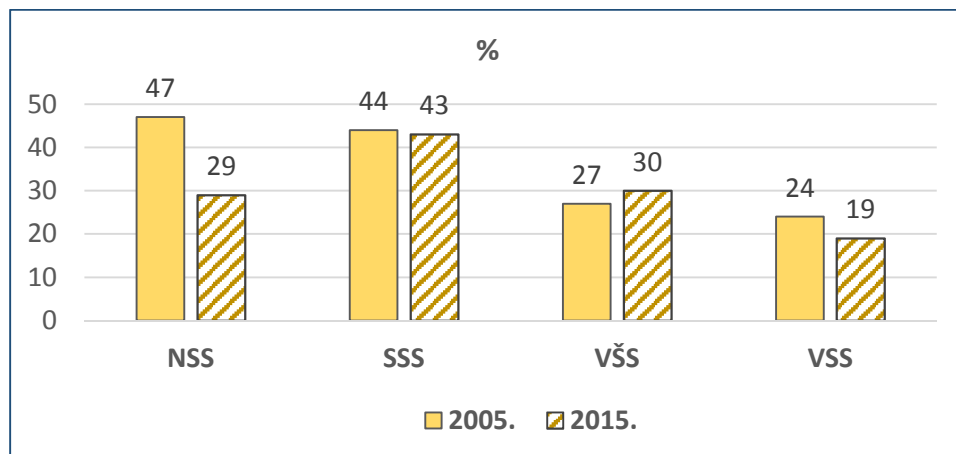
Godina	2005.	2015.
	N (%)	N (%)
Anketirane osobe	1 500	1000
Muškarci	441 (29%)	278 (28%)
Žene	1 059 (71%)	722 (72%)
Pušači	615 (41%)	379 (38%)
Nepušači	885 (59%)	621 (62%)
Muškarci pušači	211 (48%)	125 (45%)
Žene pušači	392 (37%)	254 (35%)

Od 1000 anketiranih osoba 379 (38%) su pušači. Kod muškaraca je 45% pušača, a kod žena 35%. Bivših pušača je 24%.

Slika 1. Odnos pušača i nepušača

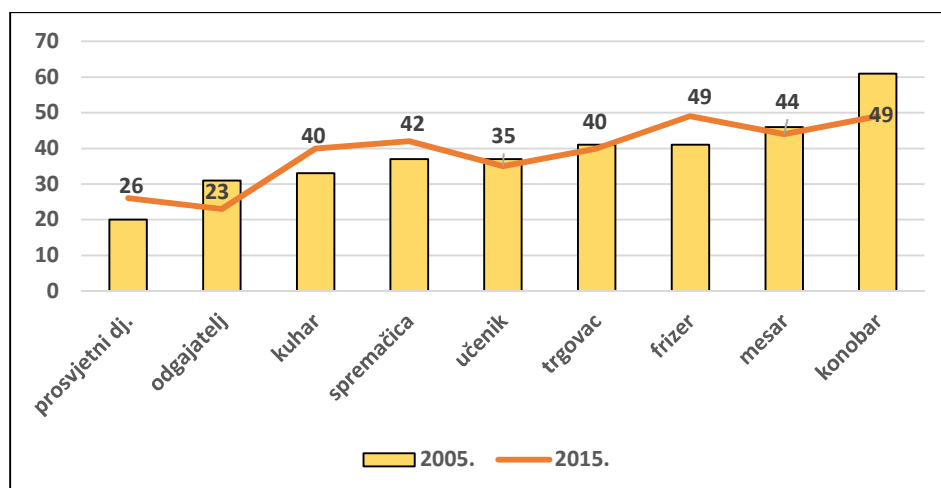

Slika 2. Stupanj edukacije pušača

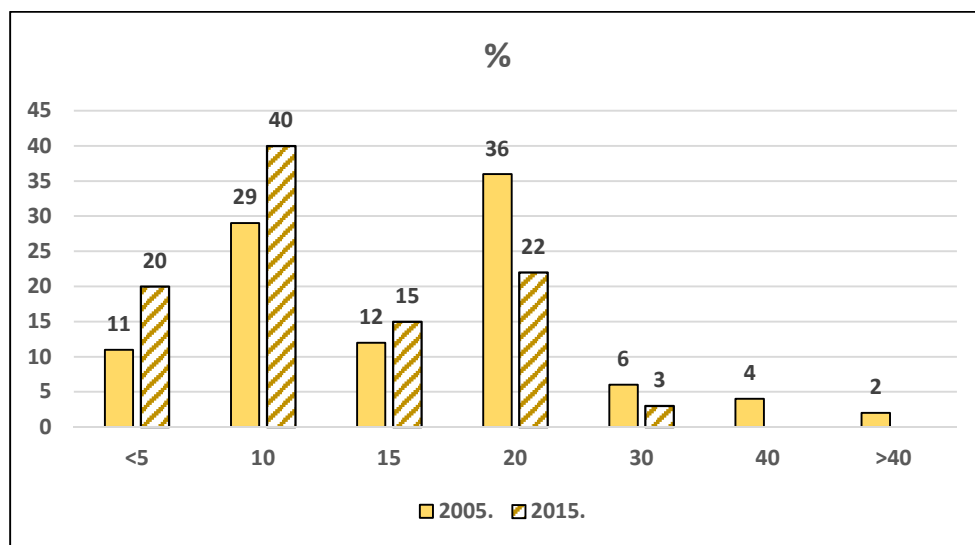
Prema stupnju edukacije, udio pušača je najveći kod ispitanika sa srednjom školom (43%) , slijede ispitanici sa završenom višom školom (30%), zatim sa završenom osnovnom školom (29%), a najmanje pušača je među ispitanicima sa visokom stručnom spremom (19%).

Slika 3. Postotak pušača prema zanimanju

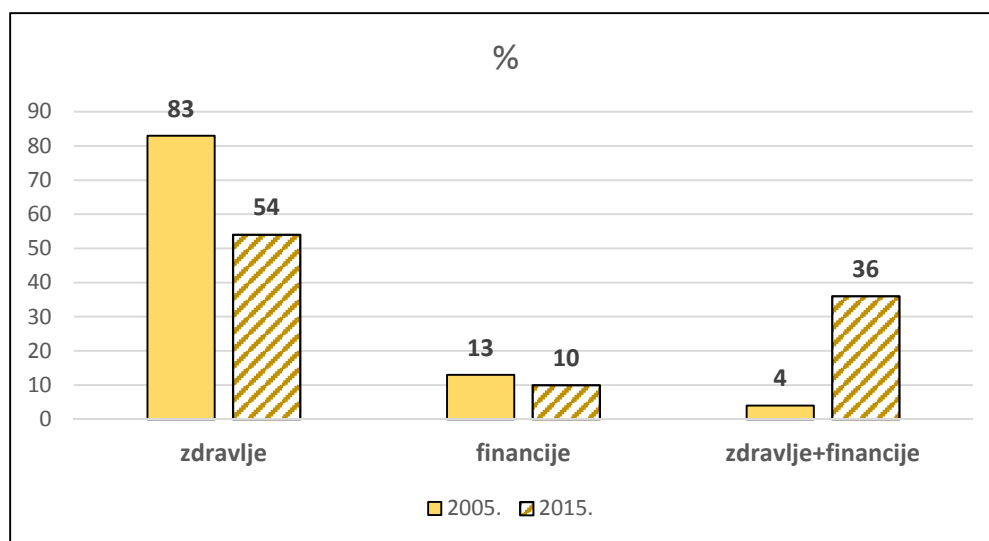
Vezano uz radno mjesto najviše puše konobari i frizeri (49%), a najmanje odgajatelji u dječjim vrtićima (23%). Najveći broj pušača počinje pušiti između u dobi između 15. i 19. godine života (63%), u dobi između 20. i 29. godina počinje pušiti 25% ispitanika, do 14. godine počelo je pušiti 10% pušača, a 2% počelo je pušiti nakon 30. godine života

Slika 3. Prosječan broj popušanih cigareta dnevno

Najveći postotak pušača (40%) popuši dnevno u prosjeku 10 cigareta, slijede pušači s 20 popušanih cigareta dnevno (22%), manje od 5 cigareta dnevno (20%), 15 cigareta dnevno (15%) te 30 popušanih cigareta dnevno (3%). Broj osoba koje puše na poslu je 52%. Namjerava prestati pušiti 56%. Pokušalo je prestati pušiti 43% pušača.

Slika 5. Razlozi prestanka pušenja

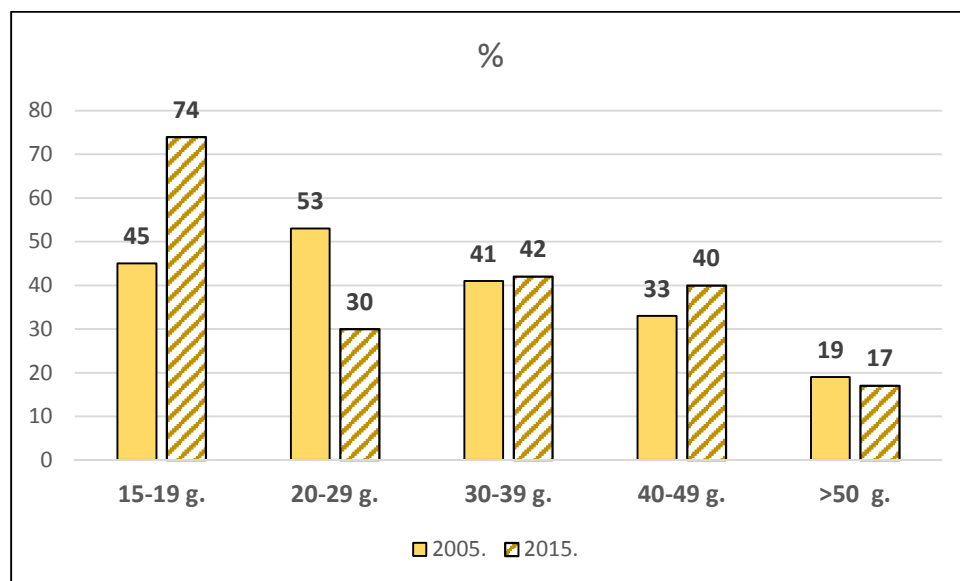

Najviše anketiranih pušača kao razlog zašto namjeravaju prestati pušiti navode zdravlje (54%), slijedi zdravlje i financije (36%) te samo financije (10%).

Najviše pušača je u dobnoj skupini između 15-19 godina (74%), slijedi dobna skupina 30 – 39 godina (40%), 40 – 49 godina (40%), 20 – 29 godina (30%) te > 50 godina (17%).

Najmanje puše muškarci u SAD-u (19,5%), a najmanje žene u Turskoj (12,4%). U svim zemljama zabilježen je pad broja pušača u proteklih 10 godina osim u Hrvatskoj kod žena gdje je došlo do porasta. Zanimljiv je podatak da je jedino u Švedskoj veći postotak pušača među ženama u odnosu na muškarce (20,8% : 20,4%). Najviši postotak pušača 2005. godine u oba spola je bio u Bosni i Hercegovini, ali u 2015. godini najviše pušača ženskog spola je u Hrvatskoj (33,5%).

Slika 6. Raspodjela pušača prema dobi

Tablica 2. Prevalencija pušača duhanskih proizvoda kod osoba starijih od 15 godina prema podacima Svjetske zdravstvene organizacije (2)

	2005. Ž	2005. M	2015. Ž	2015. M
Hrvatska	29,6	39,8	33,5	39,4
BIH	33,6	53,8	30,0	47,2
Njemačka	29,6	36,1	28,3	32,4
Švedska	29,1	27,7	20,8	20,4
Velika Britanija	24,7	26,8	18,4	19,9
Slovenija	21,0	27,0	18,1	22,3
SAD	19,9	24,7	15,0	19,5
Turska	16,7	51,5	12,4	39,5

Rasprava

Deset godina nakon ankete o pušenju (2005.g) provedena je druga anketa u Higijensko epidemiološkom odsjeku Novi Zagreb među osobama koje podliježu zdravstvenom nadzoru zbog zanimanja. Naša pretpostavka je bila da će se nakon donošenja Zakona o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda (2008. godine), medijske kampanje o štetnosti pušenja, zabrani pušenja na radnom mjestu i drugih mjera, broj pušača znatno smanjiti. Godine 2005. anketirali smo 1 500 osoba, a 2015. godine anketu je ispunilo 1000 ispitanika. Odnos žena i muškaraca je 2005. godine 71% : 29%, a 2015. 72% : 28%. Ukupan broj pušača u tih 10 godina se smanjio za svega 3% (41% : 38%). Time se naša pretpostavka pokazala pogrešnom. Iako se svakodnevno govori o štetnosti pušenja i donose zabrane, pozitivni rezultati su izostali. Prilikom razgovora s ispitanicima svi navode da znaju sve o štetnosti pušenja, ali puše i dalje. Veći postotak pušača je među muškarcima, 2015. godine pušilo je 11% više muškaraca nego žena (48% :37%), a 2015. godine razlika je 10% (45% :35%).

Godine 2015. je 3% manje muškaraca pušača u odnosu na 2005. godinu, dok se broj žena pušačica smanjio za 2%. U usporedbi s podacima za opću populaciju Hrvatske među našim ispitanicima je veći broj pušača i među muškarcima i ženama (M 45% : 39%; Ž 35% : 34%) (2).

Značajno se u 10 godina promijenila struktura pušača vezano uz stručnu spremu. Dok je 2005. godine najveći postotak pušača bio među osobama s nižom, 2015. godine je najviše pušača sa

srednjom stručnom spremom. Najveći pad broja pušača je među osobama s nižom stručnom spremom, za deset godina smanjio se za 18% (47% : 29%). Taj podatak treba uzeti s rezervom jer je ukupan broj ispitanika sa NSS bio 2% od ukupno anketiranih, mada se smanjenje može pripisati padom kupovne moći. Najmanji broj pušača je s visokom stručnom spremom i kod njih je zabilježen pad za 5% (24% : 19%). Broj pušača sa srednjom stručnom spremom se smanjio za svega 1% (44% : 43%). Mogli bismo zaključiti da sa višem stupnjem edukacije pada broj pušača, ali u takvom zaključku nas demantira podatak o porastu broju pušača među osobama s višom stručnom spremom za 3% (27% : 30%).

Vezano uz zanimanje najviše pušača je među konobarima i frizerima (49%). Međutim značajan je podatak da je u odnosu na 2005. godinu broj pušača konobara smanjen za 12%, a frizera porastao za 8%. Prosječna životna dob tih grupa ispitanika je najniža., kod konobara je 28,8 ,a frizera 30,2 godine. Slijede odgajatelji i kuhari (37,2 g.), zatim trgovci (37,5 g.), prosvjetni djelatnici (42,1), a najviša prosječna životna dob je kod spremačica (44;0 g.). Najmanje puše odgajatelji (23%) i kod njih je zabilježen pad za 8%. Blagi pad broja pušača zabilježen je i kod mesara, trgovaca i učenika. Porast broja pušača prema anketi je kod prosvjetnih djelatnika, kuhara, spremačica i frizera. Prema pokazateljima vidljivo je da ograničavanje pušenja na poslu nije dovelo do znatnog smanjenja broja pušača. Na poslu je pušilo 2005. godine 64% pušača, a 2015. godine 52%. Najveći broj pušača počinje pušiti između 15. i 19. godine života iako je taj postotak 2015. g. nešto manji (71% : 63%). Povećao se broj osoba koje su počele pušiti između 20. i 29. godine za 14%, a zabilježen je pad broja osoba koje počinju pušiti između 10. i 14. godine života. Ovi podaci govore da je potrebno informirati i educirati mlade u osnovnoj i srednjoj školi, o nepušenju kao kvalitetnijem načinu života upoznati ih sa štetnim posljedicama pušenja. Mada je broj osoba koje počinju pušiti u srednjoj školi smanjen, još uvijek je najveći rizik upravo u toj dobnoj skupini. Porast broja pušača koji počinju pušiti između 20. i 29. godine života najčešće je povezan s početkom zaposlenja, stresom na radnom mjestu te društvom pušača s kojim su okruženi.

Prosječan broj dnevno popušenih cigareta se smanjio. Godine 2005. najveći broj pušača (36%,) pušilo je 20 cigareta dnevno, a 10 godina kasnije 20 cigareta dnevno puši 22% pušača. Godine 2015. najveći broj pušača (40%) puši u prosjeku 10 cigareta dnevno. U anketi niti jedan ispitanik nije naveo da puši 40 i više cigareta dnevno, a 2005. godine 4% pušača pušilo je 40 cigareta, a 2% više od 40 cigareta dnevno.

Prestati pušiti namjerava 56% pušača, a prije 10 godina 74% pušača izjavilo je da namjerava prestati pušiti. Osnovni razlog za prestanak pušenja je zdravlje. Prije 10 godina 4% anketiranih osoba kao razlog prestanku pušenja navodi i zdravlje i financije, 2015. godine taj postotak je 36%. Taj podatak upućuje da poskupljenje cigareta i smanjena kupovna moć navodi pušače na razmišljanje o prestanku pušenja. Na pitanje kad namjeravaju prestati pušiti većina ispitanika odgovara kad primijete da im škodi zdravlju. Zdravstvene probleme navelo je 4% pušača, a iako su svjesni da im pušenje škodi, puše i dalje. Tvorničke cigarete puši 72%, a duhan od kojeg sami motaju cigarete oko 28% pušača. Prije 10 godina nismo tražili u anketi taj podatak, ali većina pušača navodi da su počeli kupovati duhan posljednjih godina zbog niže cijene.

Zabrinjavajući je podatak da je najveći postotak pušača u mlađoj životnoj dobi. Broj pušača u dobnoj skupini od 15 -19 godina u odnosu na 2015. godinu porastao je za 29%, (45% :74%), u dobnoj skupini od 20 – 29 godini je došlo do pada za 23 % (53% : 30%), dok je u dobi od 30 – 39 godina postotak pušača ostao gotovo isti (41% : 42%). To je još jedan pokazatelj koja nam treba biti ciljana populacija za preventivne programe protiv pušenja. Više puta je pokušalo prestati pušiti 43% ispitanika. Upravo toj skupini koja je motivirana za prestanak pušenja treba pružiti pomoć u vidu radionica za odvikavanje od pušenja i pružiti im podršku.

Ovisnost o duhanu je globalna epidemija koja ima štetne posljedice za zdravlje, dovodi do niza bolesti, onesposobljenosti, smanjene produktivnosti te i do smrtnog ishoda. Hrvatska provodi različite aktivnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini vezane uz borbu protiv pušenja. Unatoč svim mjerama koje se provode u borbi protiv pušenja i zakonskim okvirima u proteklih 10 godina nije došlo da značajnijeg pada broja pušača u Hrvatskoj (4). Provođenje mjera za jačanje nadzora nad duhanom kontinuirano podupire Nacionalno povjerenstvo za borbu protiv pušenja. Cilj preventivnih mjera protiv pušenja je poboljšanje zdravlja te produljenje i poboljšanje kvalitete života pučanstva. Na

troškove zdravstvene službe zbog bolesti uzrokovane pušenjem troši se 4 puta više sredstava nego što iznosi dobit od poreza na duhan (3).

Učinimo svi zajedno naš život na Zemlji zdravijim i sretnijim, udišući čisti zrak bez dima cigarete.

Literatura

1. Zakon o ograničavanju uporabe duhanskih proizvoda NN125/08, 55/09,119/09,94/13
2. WORLD HEALTH ORGANIZATION/ Prevalence of tobacco use
3. CDC.gov/tobaco
4. www. Lung.org/stop smoking
5. Akcijski plan za jačanje nadzora nad duhanom za razdoblje od 2013. do 2016. godine Ministarstva zdravlja
6. Hrvatski zavod za javno zdravstvo: Istraživanje o uporabi duhana u odrasloj populaciji Republike Hrvatske